

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra filozofie

Martina Řihová

Nietzsche a smrt

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí bakalářské diplomové práce: Mgr. Martin Jabůrek, Ph.D.

OLOMOUC 2012

Autorské prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Martina Jabůrka, Ph.D. a na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 17. 4. 2013

Martina Říhová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu Mgr. Martinu Jabůrkovi, Ph.D. za jeho odbornou pomoc, poskytnuté konzultace a vstřícnost při vedení bakalářské diplomové práce.

OBSAH

1. ÚVOD	5
2. SMRT	8
2.1. SMRT JAKO TÉMA FILOSOFIE	9
2.1.1. <i>Friedrich Nietzsche a smrt</i>	11
2.2. SMRT JAKO NEMOC DUŠE	14
2.2.1. <i>Existenciální psychoterapie a I. D. Yalom</i>	15
2.2.2. <i>Yalom: smrt, filosofie, Nietzsche</i>	18
3. INTERPRETACE NIETZSCHEHO FILOSOFIE Z PERSPEKTIVY VĚDOMÍ KONEČNOSTI	21
3.1. BŮH JE MRTEV	22
3.1.1. <i>Svět bez zásvětí</i>	24
3.1.2. <i>Lámání starých desek - mimo dobro a zlo</i>	25
3.2. VĚČNÝ NÁVRAT TÉHOŽ – NEJTĚŽŠÍ MYŠLENKA	27
3.2.1. <i>Nekonečná konečnost</i>	30
3.3. NIHILISMUS VERSUS AMOR FATI!	32
3.4. VŮLE K MOCI ANEB STAŇ SE TÍM, KÝM JSI	33
3.4.1. <i>Najdi se a realizuj se</i>	35
3.5. ZEMŘI V PRAVÝ ČAS	36
3.5.1. <i>Mrtvý za živa nebo živý do smrti?</i>	37
4. NIETZSCHE V PRAXI: AUTO-TERAPIE VERSUS ORDINACE	39
5. ZÁVĚR	41
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	43
ABSTRAKT	45
NIETZSCHE A SMRT	45
ABSTRACT	46
NIETZSCHE AND DEATH	46

1. Úvod

Friedrich Nietzsche je filosofem skrz na skrz probádaným a již tolikrát zpracovávaným, že se nabízí otázka, zda má vůbec nějaký smysl se do dalšího pokusu o jeho uchopení pouštět. Přesto neodolám a věnuji svou bakalářskou práci právě jemu – nejen proto, že je mi dílo tohoto myslitele více než blízké, ale především pro své přesvědčení o podnětnosti užitého způsobu interpretace.

Mým záměrem je pokusit se nahlížet na Nietzscheho filosofii jako na výpověď člověka bojujícího se svými úzkostmi a strachy – se svou psychopatologií. Člověka snažícího se běsy své mysli odhalovat, poznávat je a zdolávat. A hlavně jako na výpověď člověka hledajícího. Pátrajícího po léku na utrpení způsobené vlastní existencí, po cestě, jíž by bylo možné se vydat za spokojeným a plným bytím. Jinými slovy, mám v plánu přistupovat k jeho filosofování jako ke způsobu, jakým se Nietzsche jako jedinec snažil terapeutickým způsobem vypořádat s konflikty vlastní existence a tak potažmo i s problémy existence člověka obecně.

Profesor Irvin Yalom, čelní představitel existenciální psychoterapie¹, jehož postojem k filosofii F. Nietzscheho jsem se inspirovala a z jehož práce budu hojně čerpat, spatřuje (z úhlu své profesionální deformace) v jeho textech v první řadě právě tuto rovinu a autorovo jednotlivé myšlenky i filosofické dílo jako celek tak chápe až teprve skrze ni.

Jsem toho názoru, že ani na půdě filosofie bychom se neměli takovému způsobu výkladu vyhýbat - a už vůbec ne v případě Nietzscheho - jelikož (jak se mi snad podaří ukázat) v prizmatu této optiky nabývají jeho stěžejní myšlenky velmi zajímavých rozměrů a vytvářejí až pozoruhodně smysluplný celek.

Případné pasáže přetékající do Yalomova psychotherapeutického světa proto nepovažuji za nežádoucí odbočování, ale právě naopak. I přes značnou propojenost obou disciplín se však budu stále snažit zůstat v prostoru filosofie a nezabředávat příliš do rozlehlých vod psychoterapie.

¹ Existenciální terapie je dynamický přístup k terapii, zaměřující se na záležitosti hluboce zakořeněné v bytí člověka.

Když se Nietzsche označoval za psychologa, mýlil se, ale daleko od pravdy také nebyl. Napříč jeho dílem můžeme nalézt celou řadu psychologických, či spíše psychoterapeutických a především pak auto-terapeutických aspektů. Mým záměrem je věnovat se zkoumání pouze jednoho z nich, a sice problematiku jedince a smrti. A proč právě smrt u Nietzscheho? Přestože samotné slovo smrt či explicitní komentáře na toto téma se objevují v autorových textech spíše sporadicky, domnívám se, že ve skutečnosti tvoří důležitou (ač nenápadnou) červenou nit, vinoucí se na pozadí jeho zásadních filosofických myšlenek a podstatným způsobem (spolu)určuje jejich ráz a hloubku.

V této práci bych se tedy chtěla především pokusit interpretovat a propojit základní myšlenky Nietzscheho filosofie méně tradičním způsobem, a sice skrze hledisko terapeutizujícího se smrtelníka – člověka plně vědomého si své smrti a její neodvratitelnosti, své definitivní konečnosti, a hledajícího řešení pro tento bezútěšný stav plný úzkosti a bezbřehé samoty. Uvědomuji si, že daná metoda uchopení není ve filosofii příliš obvyklá a snad může na první pohled působit až nepatřičně. Jsem ale přesvědčena, že je to metoda interpretačně velmi přínosná a proto jsem si ji také zvolila.

Pojem smrti jakožto předmět filosofie naznačím jen v nejstručnější a obecné míře, čistě pro potřeby úvodu do tématu, jemuž se budu dále věnovat pouze v rámci Nietzscheho. Následovat bude seznámení s existenciální psychoterapií a prací profesora Yaloma, jakožto zdroje inspirace pro specifické chápání Nietzscheho filosofie a zároveň odborného průvodce v oblasti problematiky člověka a smrti. V ústřední části textu se pak budu zabývat pohledem na filosofii Friedricha Nietzscheho zmiňovanou optikou smrtelníka a nástinem obrazu jeho stěžejních myšlenek, který se při takovém uchopení naskytne.

Téma jsem si vybrala i pro to, že má potenciál jednoho z významných momentů, kdy jsou výsledky filosofie prospěšné také jiným vědním disciplínám, stávají se dokonce nástrojem praxe, a co především: jsou ku prospěchu člověku jako jednotlivci – umožňují mu kvalitnější a zdravější život, mohou pomoci od trýznivých úzkostí a rozličných problémů, jež jsou se strachem ze smrti spjaty. Využitelnost výsledků

filosofie² v každodennosti jednotlivce považují, nejen z hlediska její smysluplnosti a budoucnosti, za velice důležitou. Navíc snažíme-li se porozumět Nietzsche, pak ani nemůžeme tento požadavek na filosofii neklást, protože právě podle něj je jejím hlavním úkolem služba životu – a to životu plnějšimu a opravdovějšimu.

Považuji proto za příhodné poukázat také na konkrétní podobu prospěšnosti Nietzscheho filosofických myšlenek lidskému životu prostřednictvím profesora Yaloma a jeho praxe, čemuž se budu krátce věnovat v poslední kapitole.

Vycházet budu především z Nietzscheho vrcholné tvorby, rozvíjející stěžejní myšlenky jeho filosofie (jako je „smrt boha“, „Amor fati!“ či „věčný návrat téhož“) a kulminující knihou *Tak pravil Zarathustra*³. Ranné spisy spadající do prvního vývojového období neobsahují pro zvolené téma mnoho plodných podnětů, a proto s nimi nepracuji. Nebudu se nyní zabývat ani zkoumáním autorem nevydaného díla (pozůstalosti), přestože zde je naopak k nalezení řada důležitých informací.

Co se týká použité sekundární literatury, nejčastěji budu pravděpodobně čerpat z výkladů Antonína Mokrejše⁴, neboť jeho závěry jsou jedny z nejbližších těm, které sama zastávám, a mohu s nimi tak ve velké míře souhlasit.

Vzhledem k tomu, že Nietzscheův styl je tradičně považován za poněkud kryptický a v zásadě těžko stravitelný, pokusím se nepřidávat v tomto ohledu na nesrozumitelnosti ještě svým popisem a dám raději přednost co možná čirému způsobu vyjadřování. Musím také zdůraznit, že mi půjde pouze o základní nástin a vymezení problematiky, neboť vyčerpávající rozbor autorova díla pochopitelně nemůže být ambicí bakalářské práce.

Rozvedení tématu a hlubšímu výzkumu v této oblasti bych se ráda věnovala v rámci svého dalšího studia.

² Zde míním filosofii jak samotné filosofické dílo, tak i související práce interpretů toto dílo uchopujících a vykládajících.

³ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*.

⁴ Odkaz na Mokrejšovu Odvahu vidět.

2. Smrt

Není dne bez smrti, tak jako není dne bez západu slunce. Vlastní smrtelnosti jsme si vědomi už od pradávna, což dokazují nesčetné záznamy, rituály a zvyky, které můžeme vystopovat až k počátku dějin člověka. Uvědomujeme si nevyhnutelný konec života každého z nás a čelíme bolestným dopadům, které s sebou takový fakt nese.

Smrt neustále visí ve vzduchu, aby se nám připomněla, kdykoliv na ni zapomeneme – přestože právě o to se mnohdy tak usilovně snažíme. Díky pokroku častěji než dříve smrti unikáme a tím méně se jí zabýváme a zdánlivě i bojíme. Nenápadně a s jakousi samozřejmostí vytěsňujeme umírající a zesnulé ze svého zorného pole. Nemůžeme-li dosáhnout absence smrti, pak si alespoň vytváříme konejšivou iluzi, že je na hony vzdálena našim krokům, zatímco potají stále živíme beznadějný sen o jejím překonání.

Téma smrti je obvykle opředeno velkým množstvím strachu a nepříjemných pocitů, přestože v podstatě ani nevíme, o co vlastně jde, jelikož máme možnost setkávat se s ní během života vždy pouze zprostředkovaně – jako pozorovatelé zmirajících a mrtvých těl. Navzdory poměrně vysoké míře neuchopitelnosti smrti za živa ovlivňuje toto téma naše bytí zřejmě ještě mnohem více, než jsou si mnozí z nás na první pohled ochotni připustit. Konečnost problematizuje naši každodennost a má na svědomí mnoho nešťastných chvil, bezesných nocí i stohů papíru.

Přitom je třeba si uvědomit, že to není tak úplně smrt, čeho se bojíme a co problematizujeme, ale především její příčiny a důsledky. Jednak v nás budí strach předpokládané trýznivé okolnosti naší smrti, a jednak se mimo jiné obáváme ztráty všech možností s životem spojených. Neodvratitelnost okamžiku, kdy se všechna naše „až“ a „kdyby“ nadobro rozplynou a definitivně zmizí možnost veškerých nevyčerpáných slov, nevykonaných skutků, nevyužitých možností či nedobytých cílů, je pro člověka obecně velmi sužujícím faktem. Takové chvíli se pokoušíme vyhnout a právě takovou chvíli nazýváme smrtí.

Tím se dostávám k definici samotné smrti a též pojmů s ní spojených, jež se v práci objevují. Zastáváno je zde následující pojetí:

Smrt není ani umíráním, ani mrtvolou... Chápu ji jako moment dovršení nejzazšího bodu zranitelnosti lidského těla či duše. Je to drobný okamžik ztracený v toku času, který byl pro svůj zvláštní význam pro člověka takto pojmenován. Okamžik zlomu, definitivního konce života⁵.

Proto uchopuji konečnost⁶ v rámci své práce fakticky jako synonymum pro smrt a nečiním v užívání těchto pojmů téměř žádného rozdílu. Taktéž nebudu nijak rozlišovat mezi strachem a úzkostí ze smrti či konečnosti.⁷

Smrt je důležitým tématem jak ve filosofii, tak v psychoterapii, neboť je závažným problémem v životě každého člověka.

2.1. Smrt jako téma filosofie

Vypořádávání se s koncem života je věcí každého z nás a nevyhne se mu ani filosof. Není proto divu, že jsou dějiny filosofie protkány texty o smrti, ať již zcela explicitními či nikoliv. Většina filosofů se ve svém díle tohoto tématu dotýkala a snad bychom jen stěží našli autora, který by smrti nevěnoval alespoň jednu myšlenku. Až na výjimky je to téma ponuré, tragické a depresivní. Způsobuje obvykle silnou úzkost a volá po řešení, zástupných motivech nebo různých prostředcích uchlácholení.

Smrt je velmi komplexní téma související s obrovskou spoustou dílčích filosofických problémů, prolíná se s nimi, ovlivňuje je. Kolem tématu smrti vyvstává množství otázek, z nichž většina postrádá řešení, ale přesto se nepřestáváme ptát a nepřestáváme o ní filosofovat. Je to známým jevem u člověka, že ho odjakživa přirozenost nutí přemítat o neznámu, kterého se bojí. Snažíme se tak najít metlu, kterou bychom zahnali tíseň do kouta. Hledáme odpovědi, o které by bylo možno se opřít a které by nás přesvědčily, že strach vlastně není na místě. Nebo si za tímto účelem

⁵ Pro zjednodušení a s ohledem na charakter a téma práce dodávám, že životem zde míním vždy život člověka.

⁶ Přičemž myšleno je převážně konečnosti života, jakožto lidské existence – časového úseku vymezujícího pobyt člověka ve světě, či možností od něj se odvíjejících.

⁷ Ačkoli mezi strachem a úzkostí definuje teorie psychiatrie drobné rozdíly, pro účel této práce nejsou nijak podstatné a nebudu jimi tedy zabývat.

vytváříme myšlenkové systémy či jednotlivé ideje, které význam smrti pro žijícího se svou neústupnou logikou bagatelizují – tak jako to udělal například Michel de Montaigne, když smrt zcela vyřadil ze záležitostí týkajících se žijícího.

„Filosofie, jež opomíjí otázku po smrti, nemůže být pokládána za filosofii praxe, nýbrž je ve špatném slova smyslu „abstraktní“, protože má fakt, který spouští veškerou praxi, ať si to přiznáváme nebo nepřiznáváme.“⁸

Autoři hojněji se zabývající smrtí ve svých dílech (ať už zastánci smrti jakožto definitivního konce, nebo vyznavači principů nesmrtnosti) se v celku jednotně přiklánějí k tomu, že všechny filosofické systémy i jejich teistické formy v podobě náboženství, se ve své podstatě jako jeden z hlavních motivů snaží vyrovnávat právě s konečností lidské existence.

Vyrovnání se se smrtí a přístup k ní je také jedním z důležitých témat filosofie, prostřednictvím kterého může uskutečňovat reálný vliv na společnost i jednotlivce.

Filosofie má jako jedna z mála disciplín k tématu smrti a problémům života s ní souvisejícím člověku skutečně co nabídnout. Činí tak v první řadě prostřednictvím děl, v nichž nalzáme záznamy o tom, jak se s touto problematikou ten který filosof popasoval.

Z empirického hlediska toho o smrti jako takové můžeme říci bohužel velice málo, respektive téměř nic - neboť kdo ji jednou skutečně „zažil“, mnoho již toho nenamluvil. Ačkoli se tedy přírodní vědy ke smrti vyjadřují notnou měrou, ze své podstaty se mohou omezovat pouze na exaktní popis mrtvol či procesu umírání (tedy dobu, jež smrti teprve předchází, ale ještě se jí nerovná), případně se zabývají popisem příčin ke smrti vedoucích. Neposkytují tedy množství tak užitečných podnětů pro vyrovnání se s konečností, kolik je jich člověku potřeba.

Filosofujeme-li o smrti, nemůžeme zároveň nepřemítat o životě. V podstatě by se dalo říci, že myšlenky nad smrtí jsou vlastně myšlenkami nad životem, neboť o ničem jiném než o dopadech smrti na život a o vztahu živého ke smrti toho ani mnoho myslet nemůžeme – smrt sama nám zůstává do smrti skryta. Cílem tedy vlastně není prozkoumávat smrt, ale její dopady na život a hledání cesty, jak jej žít navzdory tíži

⁸ SCHERER, Georg. *Smrt jako filosofický problém..* str. 9

těchto dopadů. Ačkoli by se tento fakt mohl nezasvěcenému čtenáři snad jevit jako rozporný s tématem práce, bude následující text kromě motivu smrti také hojně protkán pojmem života a žití.

Společně s Cicerem tak snad můžeme říci, že „*filosofovat znamená připravovat se na smrt*“⁹. Nyní se tedy pokusíme nahlédnout to, jak se na smrt připravoval jeden z největších duchů své doby (a dějin filosofie vůbec) - F. W. Nietzsche.

2.1.1. Friedrich Nietzsche a smrt

Jak už bylo zmíněno v úvodu, až na pár aforismů a úryvků se téma smrti v Nietzscheho díle nijak zvlášť explicitně nevynořuje. Přesto se domnívám, že bylo pro jeho filosofii jedním z určujících témat a zásadním způsobem pomáhalo utvářet jeho hlavní myšlenky.

Tento autor je obvykle vnímán jako jakýsi „ledoborec“: drtí vše, co mu přijde pod ruku. Pod jeho kladivem se mnohé změní v prach, je to nemilosrdný a nesoucitný kat všemu, co mu stojí ve štěstí, a neváhá smést svou silou leccos z povrchu zemského, aby proklestil cestu vlastní vůli.

Kromě toho všeho (a pravdě podobně právě za tím vším) to však také byl člověk, který se bál. Báł se zajisté mnoha věcí a tak jako my všichni, měl strach z vlastní smrti. Mimo tohoto velkého, hluboko zakořeněného a celou existenci prostupujícího strachu, měl v sobě ale ještě pořádnou dávku odvahy, která mu umožňovala pohlédnout děsu do tváře, nenechat se jím jen tak porazit a nakonec si na svou úzkost vynaleznout i vlastní lék.

Nietzsche byl smrtelník, umírající - smrt v jeho životě hrála poměrně ústřední roli. Projevy dlouholetých nemocí a postupné paralyzující zhoršování zdraví mu zpřítomňovaly smrt asi intenzivněji než komu jinému.¹⁰ V rámci toho musel záhy čelit hrozbě své poslední hodiny, na vlastní pohřeb se chystal v relativně brzkém věku.

⁹ YALOM, Irvin D. *Existenciální psychoterapie*. str. 40

¹⁰ SALOMÉ, Lou Andreas. *Friedrich Nietzsche ve svých dílech*. str. 71

Pomíjivost a konečnost lidské existence na sebe tragicky upozornila, když ho ještě jako dítě připravila o otce i bratra. Zapomínat v tomto ohledu nesmíme ani na jeho nejtěžší životní chvíle, kdy uvažoval dokonce o sebevraždě.

Dalo by se říci, že smrt na Nietzscheho číhala postupem času prakticky neustále - sužování chatrným zdravím polevovalo jen zřídka, na svůj skon se připravoval a očekával jej ještě mnohem dříve, než skutečně přišel. Nezbývalo mu tedy v pravdě nic jiného, než se se smrtí nějak popasovat, neboť na něj útočila na každém kroku jeho bytí.

A jak se tedy autor s vědomím vlastní konečnosti vlastně vyrovnává? Nepřekvapivě: pomocí své filosofie, zrcadlící přirozeně jeho životní postoje.

Jelikož byl neobyčejně vnímavý k lidské psychice, můžeme v průběhu celého jeho vrcholného díla vysledovat nejrůznější myšlenky a teze, kterými se mu dařilo s konfliktem definitivní ohraničenosti existence pracovat.

Posoudit, nakolik byla daná řešení ve výsledku nápomocná v boji se strachem ze smrti jemu samému, by byl úkol pro kovaného odborníka z oboru psychiatrie¹¹, nikoliv pro studenta filosofie. Zde si pouze dovolím krátce zaspekulovat a říci, že dle mého názoru Nietzsche (nakolik mu jeho nemoc v posledních chvílích ještě umožňovala vědomí), neumíral se svým životem a koncem zdaleka tak srovnaný, jak by býval na základě vlastních tezí mohl.

Vinu za takový výsledek můžeme na jeho „obhajobu“ přičíst enormně vyčerpávajícímu zdravotnímu stavu, neboť dle autorova vlastních slov (jejichž fundovanost potvrzuje teorie a praxe Yalomovi existenciální psychoterapie) je hořkým faktem, že jsme-li příliš znaveni, přepadají nás i ty myšlenky, které jsme dávno překonali.

Na rozdíl od mnoha jiných autorů (a tradičního celospolečenského přístupu) nevnímá Nietzsche smrt jako něco primárně negativního, jako neblahou vadu na životě, kterou by snad v ideálním případě bylo žádoucí zcela eliminovat. Můžeme tvrdit, že pro něj představuje pravý opak – tím, jaký význam přikládá autor konečnosti existence, jakožto určovateli charakteru života, po smrti doslova volá.

¹¹ Jako velmi přibližný a do příběhu zaobalený nástin takového hodnocení bychom snad mohli brát v úvahu Nietzscheho psychologický obraz, který při své odborné kompetenci ztvárnil Irvin Yalom v úspěšném románu „*Když Nietzsche plakal*“.

Zároveň tím odmítá touhu člověka po nesmrtelnosti a její zhoubné motivy.¹² Protiví se mu usilování o nudu věčnosti a pohrdá jedincem, který si neuvědomuje, že žít na věky není žádným vítězstvím. Opuštění víry v nesmrtelnou duši velebí jako nejužitečnější úspěch moderního poznání.¹³ Napříč jeho texty se setkáváme s požadavky na zrušení veškerých pozůstatků zavedeného motivu věčného života a s kladným vztahem k faktu smrtelnosti duše. Z kosmologického hlediska je pro Nietzscheho zánik součástí nejzákladnějších a nejpřirozenějších principů světa, nezničitelnou hranicí všeho a zákonem toku času.

Tento veskrze pozitivní a racionalizovaný přístup k naší neohrožitelné konečnosti koresponduje s jeho přesvědčením, že filosofie musí sloužit životu, neboť si je dobře vědom toho, jakým způsobem neodvratitelnost smrti ve skutečnosti existenci prospívá.

Nietzsche si plně uvědomuje, že smrt je v životě stále přítomná¹⁴ – tak jako stín vlekoucí se za každým člověkem pod sluncem, je nám temným průvodcem bytím. V podstatě nemáme nic tak jistého, žádný pevnější bod ve vesmíru, než ten, že zemřeme. Z něj můžeme (a vlastně také musíme) vycházet a odvozovat od něj svou existenci. Náš život se přímo odvíjí od smrti a od toho, jak dalece si ji uvědomujeme a jaký přístup k jejím faktům a důsledkům zastáváme. Mezi uměním umírat a uměním žít je tedy přímá ekvivalence.

„Střežme se tvrdit, že smrt je protikladem života. Živé je jen jakousi odrůdou mrtvého, a odrůdou velmi vzácnou.“¹⁵

Protiklady tvoří tradičně v Nietzscheho očích nutné dvojice a ani život a smrt v této jeho logice nepředstavují žádnou výjimku. Jedno bez druhého nemůže být a existuje mezi nimi velmi úzké propojení: vzájemně se utvářejí a určují – vymezují se.

Pokud tedy máme problém se svou konečností, jinými slovy jsme-li s faktem smrti nespokojeni, pak jsme zároveň nespokojeni s životem, což pochopitelně není prostředkem ke šťastnému bytí. Tak skutečnost smrti ovlivňuje vztah k životu, a zase naopak způsob života ovlivňuje postoj ke smrti.

¹² NIETZSCHE, Friedrich. *Ranní červánky*. str. 137 – 138

¹³ NIETZSCHE, Friedrich. *Ranní červánky*. str. 212

¹⁴ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. str. 147

¹⁵ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. str. 104

2.2. Smrt jako nemoc duše

Život a smrt jsou chápány jako nerozlučně provázané i v rámci teorie moderní psychologie a psychoterapie. „*Biologická hranice mezi životem a smrtí je poměrně přesná, avšak psychologicky se život a smrt slévají dohromady.*“¹⁶ Chceme-li proto hovořit o smrti a pracovat s ní v této oblasti, nemůžeme ani zde zároveň nemluvit o životě, jelikož se stále jedná o dvě strany téže mince.

A také na poli těchto disciplín se zároveň vyjevuje problematika smrti jako jednoho z ústředních témat v otázkách bytí každého jednotlivce, určujícího jeho existenci svébytným způsobem: „*...pojmem smrti hraje v psychoterapii klíčovou úlohu, protože hraje klíčovou úlohu v prožívání každého z nás.*“¹⁷

Přihlédneme-li k právě zmiňovanému faktu, jak bychom mohli nepředpokládat odraz problémů spojených se smrtí též ve filosofii – jak by se od nich filosofie mohla neodvíjet, nevycházet z nich? Jsem tedy zastáncem toho názoru, že otázky života a smrti představují důležitý interpretační klíč k některým zásadním (jinak třeba i zdánlivě nesouvisejícím) filosofickým myšlenkám. Neměli bychom je tedy v rámci tohoto oboru ztrácet při pokusech o výklad ze zřetele.

V čem vlastně tkví problematickost spojená s tématem smrti z hlediska našeho psychického zdraví? Pokud celou věc značně zjednodušíme, řekněme, že nevyrovnanost s vědomím vlastní konečnosti (a tedy v zásadě s vlastním životem – jeho podobou a mírou naplněnosti) ústí do nepříjemných úzkostí¹⁸, které mohou snadno reagovat v závažné psychické obtíže či dokonce duševní nemoc.

Na konečnosti, jakožto jednom z základních atributů existence, je velmi tíživá její nevyhnutelnost a nevypočitatelnost. Rádi bychom ji měli pod kontrolou a ve svých rukou třímali otěže svobodné volby. Paradoxem ovšem je, že pokud se namísto smrti

¹⁶ YALOM, Irvin D. *Existenciální psychoterapie*. str. 40

¹⁷ YALOM, Irvin D. *Existenciální psychoterapie*. str. 51

¹⁸ „*Úzkost je signálem, že člověk vnímá nějakou hrozbu pro svou další existenci.*“ (viz. YALOM, Irvin D. *Existenciální psychoterapie*. str. 172) – jinými slovy, že se jednoduše bojí, má z něčeho nebo o něco strach. V souvislosti se smrtí se nejtrýznivěji obáváme například toho, že „*skončí mé plány a projekty*“ nebo že „*už nebudu moci dále nic prožívat*“. (YALOM, Irvin D. *Existenciální psychoterapie*. str. 53) Nejvíce se v souvislosti se smrtí tedy bojíme „*ukončení bytí*“. (tamtéž) Přičemž tento strach může mít jak vědomou tak i nevědomou formu a může být také vědomě či nevědomě potlačován. A v zásadě platí, že čím vyšší je míra nespokojenosti s vlastním životem, tím se úměrně zvětšuje také strach z jeho konce.

jedná o náš život, pak je situace často zcela opačná. Svoboda a nutnost volby (nemožnost nevolit) je nám najednou přítěží a schováváme se před ní v davu, volajíc po autoritě, která by naprogramovala náš život nevyhnutelným směrem – ideálně do úplné danosti. Na principu tohoto rozporu pak vyrůstají mnohé nespokojené existence.

Co můžeme považovat na tématech smrti z hlediska psychologie za nejzrádnější je fakt, že ačkoli jsou v naší hlavě neustále přítomné a naše chování zásadním způsobem určují, často o nich ani nevíme – nejsme schopni si je připouštět a tím pádem bohužel ani adekvátně řešit. „*Lidé jen zřídka přicházejí za terapeutů se svou úzkostí ze smrti.*“¹⁹ Tu totiž maskují složité obranné mechanismy (jako je například víra ve vlastní výlučnost nebo boha), které je napřed třeba citlivě rozkrýt.

A jakým způsobem naši psychickou potřebu vyrovnání se s vlastní konečností a pomíjivostí naplníme?

Nejčastěji se bohužel můžeme setkat s tím, že se jedinec se smrtí nevyrovnává prakticky vůbec – fakt smrti ze svého života jednoduše různými metodami vytlačuje a snaží se jej ignorovat. Odsunutím problémů spojených s konečností z našeho zorného pole ale nezmezí úzkosti, které tyto konflikty vyvolávají. Výsledkem je pouze jakýsi nebezpečně nenápadný přesun, převtělení, úzkostí pramenících ze strachu z vlastní smrti na zdánlivě naprosto nesouvisející duševní poruchy.

Přístup, který nacházíme ve filosofii Friedricha Nietzscheho je naproti tomu mnohem zdravější. Ten totiž jednak smrt nevytěšňuje, ale staví se k ní přímo a navíc z principu pozitivně. A jednak přichází s takovým myšlenkovým systémem, který pomáhá vyrovnávat se s jednotlivými důsledky smrti jinak implikujícími úzkost.

2.2.1. Existenciální psychoterapie a I. D. Yalom

Současné psychoterapeutické směry jsou velmi rozličné a mezi sebou se liší, teorie této disciplíny není zatím jednotná.²⁰ Existenciální psychoterapie²¹ (někdy

¹⁹ JOSSELSOHN, Ruthellen. *O psychoterapii a lidském bytí*. str. 78

²⁰ KRATOCHVÍL, Stanislav. *Základy psychoterapie*. str. 19

V moderní psychoterapii jsou rozlišovány tyto směry:

označována též jako existenciální a humanistická psychoterapie) je jedním z předních směrů, který vznikl v USA jako protipól redukcionistické a deterministické psychoanalýzy a populární behaviorální terapie. Pokládá velký důraz na „svobodu a sebeaktualizace jedince, na potenciál osobnosti, na vrcholné zážitky a na lidské „setkání““. ²²

Podtrhuje individuálnost každého jednotlivce jakožto osobnosti a hlavní poslání terapie spatřuje v podpoře osobního růstu jednotlivce. Cílem léčby pacienta pak není adaptace nebo pouhé odstranění nepříznivých symptomů, ale seberealizace - nalézání a uskutečňování sebe sama (svého potenciálu, životního „poslání“, žebříčku individuálních hodnot atp.). Je zde uplatňována fenomenologická orientace se zaměřením na „vnitřní zážitkový svět jedince“ ²³.

„Stanovisko existenciální terapie říká, že to, co nás sužuje, vychází nejen z naší biologické genetické živné půdy (psychofarmakologický model), nejen z našeho zápasu s potlačenými instinktivními tužbami (freudovské stanovisko), nejen ze zvnitřnění významných dospělých, kteří třeba byli nestarostlivý, nemilující nebo neurotičtí (stanovisko objektových vztahů), nejen z narušených forem myšlení (kognitivně-behaviorální stanovisko), nejen z úlomků zapomenutých traumatických vzpomínek nebo z aktuálních životních krizí včetně těch, jež se týkají zaměstnání a vztahu s blízkými osobami, ale také – ale také – z konfrontace s naší vlastní existencí.“ ²⁴

Do tohoto směru psychoterapie spadají také dvě významné evropské školy, a sice daseinsanalýza a logoterapie, které se zabývají hlavně otázkami podstaty člověka, vyrovnáváním se s problematikou jeho existence a smyslu a pracují s duchem jedince –

1. hlubinná psychoterapie, 2. dynamická psychoterapie, 3. rogersovská psychoterapie, 4. behaviorální psychoterapie, 5. kognitivní psychoterapie, 6. komunikační psychoterapie, 7. gestalt terapie, 8. existenciální a humanistická psychoterapie, + jiné přístupy nebo eklektická a intergrativní pojetí. V této kapitole je pojednáváno o existenciální a humanistické psychoterapii, pod kterou jsou často řazena i velmi příbuzné, ale později se osamostatňující gestalt terapie a rogersovská terapie.

²¹ V klinické praxi psychiatrie se slovo „existenciální“ užívá mnohem přímočařeji, než jak jej obvykle chápe filosof (viz. Kierkegaard, Nietzsche, Camus, Sartre apod.) - zde označuje jednoduše existenci.

²² KRATOCHVÍL, Stanislav. *Základy psychoterapie*. str. 86

²³ KRATOCHVÍL, Stanislav. *Základy psychoterapie*. str. 86

²⁴ YALOM, Irvin D. *Pohled do slunce*. str. 145 - 147

s jeho svědomím, odpovědností, utrpením a smrtí.²⁵ Témata, jež hrají v tomto typu terapeutických přístupů ústřední roli, jsou tedy veskrze filosofická. V dané oblasti se setkáváme s neobyčejně plodným propojením filosofie s jinou vědní disciplínou, vztahující se k člověku.

Existenciální psychoterapie v sobě snoubí výrazný filosofický podtext s praktickou orientací.²⁶

Specifický přístup existenciální a humanistické terapie k léčbě (a člověku vůbec) si lze dobře představit pomocí rozlišení dvou stylů, jakými lze řešit úzkosti. Velmi zjednodušeně: Příčiny vzniku úzkosti můžeme omezit na strach ze svobody a z možností nových forem chování. Buď je pak lze řešit adaptací a zbavením se jednotlivých symptomů, což by ovšem znamenalo léčbu vzdáním se vlastního bytí. Anebo za pomoci poznání sama sebe a učení se plnému využívání vlastních možností, což je způsob léčby bytím v souladu sama se sebou.²⁷ Právě to je existenciální pojetí – nepřizpůsobovat se, ale poznat a využít vlastní možnosti, realizovat plně své bytí (příčemž slovo „své“ je zde nanejvýš podstatné).

Mezi ústředními tématy, kterými se existenciální psychoterapie svým osobitým způsobem zabývá, najdeme 1. smrt, 2. svobodu a odpovědnost, 3. existenciální osamění (izolaci) a 4. životní smysl (respektive jeho nepřítomnost).²⁸ Tyto čtyři zásadní problémy (nazývané příznačně znepokojeními) lidského života definuje ve své monografii „Existenciální psychoterapie“ (1980) eklekticky orientovaný terapeut, jeden ze zakladatelů svého oboru a stanfordský psychiatr I. D. Yalom, přičemž za nejdůležitější (a zároveň nejmučivější) z nich označuje právě smrt, která má v rámci skupiny naprosto určující postavení a ovlivňuje všechny ostatní uvedené problémy.

²⁵ KRATOCHVÍL, Stanislav. *Základy psychoterapie*. str. 86

²⁶ V rámci jednotlivých škol pak můžeme sledovat příznačné odlišnosti v tom smyslu, že jejich americká část je orientována spíše ke straně praxe, zatímco ta evropská se intenzivněji věnuje právě filosofii.

²⁷ JOSSELSO, Ruthellen. *O psychoterapii a lidském bytí.*, str. 86

²⁸ JOSSELSO, Ruthellen. *O psychoterapii a lidském bytí.*, str. 89

Profesor Irvin Yalom je jedním z nejvlivnějších psychiatrů této doby, odbornou veřejností je chápán jako jeden ze tří nejvýznamnějších současných psychoterapeutů.²⁹

Po odborné stránce se specializuje především na stěžejní existenciální témata našeho života, jako je zmiňované hledání jeho smyslu, anebo (a hlavně) konfrontace se smrtí (což jsou otázky, které byly v minulosti v oboru psychiatrie opomíjeny; je proto označován za průkopníka takového směru).

V oboru problematiky smrti a jejím konfliktním vztahu k lidské psychice je Yalom bez pochyby expertem z nejpovolanějších. Zároveň se ve svém výzkumu i praxi věnuje velmi intenzivně filosofii³⁰ a v rámci ní F. Nietzsche. Můžeme ho tedy bez obav považovat za více než relevantního průvodce naším tématem.

2.2.2. Yalom: smrt, filosofie, Nietzsche

Yalom vnímá smrt a strach z ní jako prapůvodní zdroj úzkosti a prvotní pramen psychopatologie.³¹ Neustále žijeme ve stínu vědomí, že naše existence jednoho dne skončí. Přitom paradoxně uvědomovat si tento fakt v každém okamžiku bytí skutečně plně není vůbec snadné. Na obranu před paralyzováním úzkostmi ze smrti si vynalézáme různé zmírňující metody (jako je například sláva, bohatství, kompulzivní chování, náboženství...).

Kromě toho že je smrt zdrojem úzkosti, upozorňuje Yalom na to, že při správném uchopení může mít na život člověka naopak veskrze pozitivní dopad. Smrt je totiž také tzv. „hraniční situací“³², která může doslova probouzet k plnějšímu bytí. *„Popření smrti na jakékoli úrovni je popřením vlastní základní podstaty a plodí stále rozsáhlejší omezení pro uvědomování a prožívání. Přijetí myšlenky smrti nás zachraňuje; ...působí jako katalyzátor, jenž nás vrhá do autentičtějšího způsobu žití a zvyšuje naši radost ze života.“*³³

²⁹ JOSSELSO, Ruthellen. *O psychoterapii a lidském bytí*. str. 15 – 19

³⁰ JOSSELSO, Ruthellen. *O psychoterapii a lidském bytí*. str. 49

³¹ YALOM, Irvin D. *Existenciální psychoterapie*. str. 52 a 39

³² YALOM, Irvin D. *Existenciální psychoterapie*. str. 168

³³ YALOM, Irvin D. *Existenciální psychoterapie*. str. 43

Empirický výzkum a bohaté klinické zkušenosti profesora Yaloma dokládají, že konfrontuje-li se člověk skutečně autenticky se svou smrtelností, vede ho to k utváření plnějšiho a bohatšího života.

A jak a proč vlastně Yalom pracuje s filosofií? Ve svých výzkumech i praxi z filosofie hojně čerpá a vždy se o ni opírá.³⁴

Jak už bylo řečeno, filosofii se věnuje opravdu intenzivním způsobem. Při své práci se nedokáže spokojit pouze s biologickými či psychoanalytickými modely, které ve svých formulacích příliš opomíjejí mnoho látky týkající se lidské podstaty, a tak čerpá z pestrého myšlenkového dědictví filosofie. Tu považuje pro praxi dokonce za důležitější, než odbornou literaturu jeho vlastního oboru.³⁵

Ačkoliv není filosofem z povolání, dějiny filosofie studuje již od mládí, prakticky denně fakticky aplikuje hodnotné myšlenky filosofie a interpretuje filosofická díla pro své pacienty.

Mimo Nietzscheho se v otázkách života a smrti inspiroval převážně u Epikura. Dále hledá podněty zejména v ateistickém existencialismu, rozsáhleji se zabývá mysliteli jako je Sartre, Heidegger, Schopenhauer, Camus, Kierkegaard či Simone de Beauvoir, blízkou a podnětnou mu je také filosofie stoiků a presokratiků... Ideový svět filosofie efektivně integruje do akademické psychoterapie i každodenní praxe své ordinace.

U Nietzscheho nachází podnětné myšlenky nejen ohledně řešení konfliktů týkajících se konečnosti lidského života, jež budou krátce rozebrány v rámci dalšího textu této práce, ale i co se týká všech ostatních existenciálních znepokojení.

Jeho filosofický systém (dá-li se Nietzscheho dílo vůbec takto nazvat) a v něm ukrytá jednotlivá řešení podnětná pro psychoterapii rozebírá v mnoha svých publikacích, přičemž alespoň drbnou zmínku o tomto autorovi nalezneme asi ve všech profesorových

³⁴ V tomto ohledu není Yalom žádnou výjimkou, neboť představitelé psychologie a psychoterapie čerpali z filosofie už od prvopočátků vývoje těchto disciplín – ovšem činili tak na rozdíl od něj po většinou skrytě a nepřiznaně, jako tomu bylo například v případě Freuda.

³⁵ YALOM, Irvin D. *Pohled do slunce*. str. 126

dílech. Věnoval mu také jeden ze svých slavných románů – biografickými prvky protkaný a interpretačně překvapivě přínosný³⁶ příběh s názvem *Když Nietzsche plakal*.

Yalom přisuzuje Nietzscheho myšlenkám terapeutický účinek, který ovšem také úspěšně dokládá výsledky své mnohaleté psychoterapeutické praxe. Konkrétněji se způsobu, kterým Yalom Nietzscheho aplikuje při léčení svých pacientů, věnuje v posledních kapitolách.

³⁶ Srov. rozhovor s Bauerem v YALOM, Irvin D. *Když Nietzsche plakal*. str. 245 – 247

3. Interpretace Nietzscheho filosofie z perspektivy vědomí konečnosti

Svým vtažením ke smrti si z ní člověk může učinit buď zdroj úzkostí a psychických nemocí či důvod k nihilismu, nebo naopak prvek obohacující a podněcující život, což je právě případ Nietzscheho přístupu k tématu. Smrt vnímá pozitivně, je mu katalyzátorem života. Zde by zajisté souhlasil se slovy Irvina Yaloma, a sice že „*učit se dobře žít znamená učit se dobře umírat; a naopak učit se dobře umírat znamená učit se dobře žít*“³⁷.

Nalezení léku na nemoc jménem smrt (ale zároveň tedy i na život) si Nietzsche začíná plněji uvědomovat už v rámci *Radostné vědy*. Nejintenzivnějšího rozmachu u něj ale toto téma nabírá básnickým dílem *Tak pravil Zarathustra*,³⁸ po jehož dokončení je Nietzsche z pochopitelných důvodů plný euforie a radosti z realizace opravdového bytí. Za pomoci Zarathustrovi konfrontace s problémem smrti nalézá autor sám sebe³⁹ a „učí se žít“.

Velikost Zarathustry tkví především v podobenstvích.⁴⁰ Myšlenky zde přecházejí do množství metafor, které ale často působí až příliš komplikovaně, nerozluštitelně a bohužel rovněž samoučelně a prázdně. Pokud se ale na dílo pokoušíme nahlížet z perspektivy problematiky konečnosti a chápeme jej jakožto postup jedince snažícího se o vypořádání se smrtí, pak dávají i zcela mnohoznačné a téměř až alegorické pasáže velmi snadno smysl.

Díváme-li se na jeho stěžejní myšlenky (s nimiž pracuji v následujících podkapitolách) optikou smrti – respektive smrtelníka vyrovnávajícího se skrze ně se svým koncem – jeví se jednotlivá témata či ideje jako velmi úzce provázané a tvořící smysluplný, konzistentní a plně funkční celek.

Za nejvýznamnější z nich přitom můžeme považovat ideu věčného návratu téhož, která zároveň představuje vrchol Nietzscheho filosofie a cíl, k němuž jeho myšlení ve

³⁷ YALOM, Irvin D. *Existenciální psychoterapie*. str. 40

³⁸ SALOMÉ, Lou Andreas. *Friedrich Nietzsche ve svých dílech*. str. 74 – 75

³⁹ FINK, Eugen. *Filosofie Friedricha Nietzscheho*. str. 69

⁴⁰ FINK, Eugen. *Filosofie Friedricha Nietzscheho*. str. 72

skutečnosti směřovalo.⁴¹ A jelikož je myšlenka věčného návratu hlavním elementem Nietzscheho filosofického systému konfrontování se se smrtí, lze říci, že cílem jeho filosofie bylo právě nalezení konstruktivní cesty, jak se popasovat s faktem svého neodvratitelného konce.

Nyní se tedy pokusím alespoň ve stručnosti nastínit způsob, jakým utvářejí základní kameny Nietzscheho filosofie jakýsi postup, pomocí něhož se jedinec střetává a vyrovnává s vlastní smrtí a překonává tak úzkosti, jež vědomí lidské konečnosti jinak vyvolává.

Ač tento přístup interpreti filosofie ke své škodě tak rádi opomíjejí, a to nejen v případě Nietzscheho, daný způsob rozumění není vůbec tak komplikovaný, jak by se snad zdálo: vzhledem k tomu, že „zkušenost“ se smrtí mají všichni lidé stejnou, stačí přestat si před ní schovávat tvář do dlaní a vše je pak poměrně zřejmé.

Jakkoliv může autorův vyjadřovací styl na první pohled působit chladným a zobecnujícím dojmem vyzařujícím poměrně značný odstup od čtenáře, toto pojetí mimo jiné poukazuje na to, že fakticky je zde významná osobní rovina⁴² – Nietzsche se zaměřuje na jednotlivce a snaží se sdělovat se mu. Více než obecným apelem na společnost je tak jeho filosofie promluvou člověka k druhému člověku, přičemž oběma jsou společné minimálně dvě věci – jednoho dne zemřou a ze své smrti mají strach.

3.1. Bůh je mrtev

Když Nietzsche nechává bez milosti zemřít boha, činí zároveň první důležitý krok na své cestě ke šťastnému životu i smrti. Řešení pravdivostní hodnoty věty „...*bůh je mrtev!*“⁴³ můžeme s klidným svědomím nechat stranou jednoduše proto, že v rámci této práce je výsledek lhostejný. Na Nietzscheho slavném výroku je z hlediska smrti podstatná zkušenost, kterou přináší - důležité je totiž především plné uvědomování si a prožití dopadů této myšlenky na život člověka.

⁴¹ SCHERER, Georg. *Smrt jako filosofický problém*. str. 238 - 239

⁴² NIETZSCHE, Friedrich. *Mimo dobro a zlo*. str. 13

⁴³ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. str. 9

Zabití boha představuje pro člověka zboření pevného a určujícího bodu, který si pro své pohodlí do vesmíru vyprojektoval. „*Co jsme to učinili, když jsme tuto zemi odpoutali od jejího slunce? Kam se nyní pohybujeme my? Pryč ode všech sluncí? Což neustále nepadáme? A neřítíme se zpět, do stran, vpřed, do všech směrů? Existuje ještě nějaké Nahoře a Dole? Nebloudíme nekonečnou nicotou? Neovanul nás nekonečný prostor?*“⁴⁴

Poté, co člověk vložil do světa boha jakožto zprostředkovatele etického významu⁴⁵ a na existenci tohoto významu se po staletí jednoduše fixoval, potýká se po jeho „smrti“ s nesnesitelností bytí za podmínky, že jakákoliv etická závažnost světu chybí. Za pomoci boha učinilo lidstvo ze světa⁴⁶, existence i její konečnosti utrpení, a při zmizení této entity je tak individuum vystaveno bolestnému strádání po jediném pozitivním, co mimo život a smrt, respektive po nich, zbylo. Takový prohřešek proti lidskému životu, ale i smrti⁴⁷, nemůže Nietzsche náboženství odpustit, nepřestává se proti němu vymezovat, jak jen to lze.

Ve svých dílech tepe Nietzsche bezkonkurenčně nejhojněji do křesťanství – náboženství, které nejvýznamněji ovlivnilo kulturu a morálku společnosti, v níž se autor pohyboval, a které má za následek zde zmiňované negativní dopady na život člověka a jeho schopnost přijetí nejtěžších otázek odvíjejících se od tématu konečnosti lidské existence. Pod křídla odmítání však v tomto ohledu bere i judaismus, buddhismus, řecký polyteismus...⁴⁸ Jeho kritika se v daných bodech týká náboženství v obecném slova smyslu, poněvadž jsou všechna založena na těch samých škodlivých principech. Iluze nesmrtelnosti budovaná náboženstvími je jedním z tradičních obranných mechanismů, prostřednictvím nichž proti strachu ze smrti bojujeme.⁴⁹ Takové živoření, přebývání ve světě iluzí a přetvářek, takové bezbřehé sebeobelhávání, to však není nic

⁴⁴ Viz. Aforismus č. 125, *Pomatenec*. NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. str. 113 – 115

⁴⁵ NIETZSCHE, Friedrich. *Ranní červánky*. str. 59 a 90

⁴⁶ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. str. 117

⁴⁷ NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky*. str. 54

⁴⁸ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. str. 117 – 122

⁴⁹ JOSSELSOHN, Ruthellen. *O psychoterapii a lidském bytí*. str. 79

pro autorovu racionální duši prahnoucí po autentické existenci. Uvědomuje si, jak nemocnou mohou tyto mechanismy lidskou duši činit a s tím je také odsuzuje.

Nietzsche vyžaduje více lásky pro život, který o ni byl připraven, místo jejího plýtvání na smyšlené bytosti⁵⁰. Chce mu vrátit hodnoty, jež mu byly na úkor všelikých bohů a bůžků amputovány.

Náboženství představuje pro Nietzscheho klapky na očích, které znemožňují jasně vidět. Zabíjí proto boha, aby se mohl s nezakaleným zrakem podívat smrti do tváře. To, co zřetelně nevidíme, totiž nemůžeme nikdy plně poznávat, uvědomovat si to a tedy se s tím ani vyrovnávat.

Smrt boha je věc problematická a nesoucí s sebou nese mnohé nesnáze, ale je to nutná podmínka lidské svobody – svobodného žití i svobodného umírání.

3.1.1. Svět bez zásvěті

Postulováním smrti boha se Nietzsche záměrně připravuje o zásvěті.

Odmítnutím možností posmrtného života slibovaných náboženskými systémy přichází o výše zmiňovanou iluzi nesmrtelnosti člověka, což mu nevadí, ale naopak tento fakt vítá – uvědomuje si totiž, že nesmrtelnost není takovým vítězstvím, jak se nám smrtelníkům často zdá, a navíc: i kdyby byla, je stále jenom iluzí, které by Nietzsche svůj život hledače pravdy těžko obětoval.

Spolu s možností odměny za život v podobě dalšího života po smrti mizí v rámci jeho popření ale i hrozba trestu za bohem neschválený život a s ní spojené negativní dopady, jako je nenaplnění vlastního života na úkor dodržování příkázání ochraňujících právě před tímto trestem. Tím je eliminován jeden z hlavních negativních dopadů náboženství, který brání člověku se zdravě popasovat se svou smrtelností – a sice nevyhnutelná nadvláda nad jeho vlastním životem, jeho vlastní vůlí, která je příčinou toho, že život (a tím pádem i smrt) jedince se snadno dostává do rozporu s jeho chtěním.

Zásvěті přináší úlevu od problému smrti jen zdánlivě, ve skutečnosti může vyvolávat ještě mnohem větší úzkost z umírání, než jak je tomu bez něj.

⁵⁰ NIETZSCHE, Friedrich. *Lidské, příliš lidské*. str. 90

Teistickou obdobou zdánlivé berličky zvané posmrtný život či zásvětí, je pro Nietzscheho metafyzika.⁵¹ Spatřuje v ní obdobné rozpory a v ohledu ji též odmítá.

3.1.2. Lámání starých desek - mimo dobro a zlo

„Dobro a zlo jsou předsudky boha.“⁵²

Jak v rámci smrti boha padají i hodnoty jím postulované, boří se vše pevné, co starý systém nabízel a člověk se ocitá takzvaně mimo dobro a zlo. Staré desky hodnot se lámou – bez božské záštity jejich relevance pod Nietzscheho neúprosným kladivem jen tak neobstojí.⁵³

Morálka je podrobena důkladnému zkoumání a přehodnocování.⁵⁴ Ze světa se vytrácí smysl, jehož roli bůh zastupoval a ukazuje se, že systém, který byl náboženstvím vystavěn, a který si nárokoval řízení lidského života i smrti, není vlastně vůbec tak pevný a naprosto postrádá oporu v jakékoliv evidenci. Hodnoty stojí na vodě: podrobeny důkladnému vážení⁵⁵ se nyní rozpadají v prach.

Se ztrátou (respektive rozbitím) morálky, pevného morálního řádu, přichází svoboda a se svobodou mnohdy úzkost. Absence smyslu světa a záchranné sítě neochvějně platné, svrchu posvěcené, božské morálky může být pro některé jedince přítěží, neboť vkládá veškerou svobodu a s ní i tíživou odpovědnost tvorby hodnot a smyslů do rukou každého jednotlivce.

V nesmíření s vlastním životem a smrtí tak může vyústit jak bytí pod záštitou boha, tak i bytí, řekněme, na vlastní pěst. Taková negativní situace v druhém případě nastává ale

⁵¹ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. str. 125

⁵² NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. str. 142

⁵³ Hodnoty polámal Nietzsche již dávno a dalo by se proto očekávat, že problém s rukama plnými bezcenných stěpů starých desek se již nebude naší doby týkat. Není tomu ale docela tak. Absence apriorně daného morálního zázemí prosakuje až do současnosti a problémy s tím spojené jsou patrné i v našich životech. Princip aplikace smrti boha je nečasový – je nutné jej užívat vždy znovu a znovu, aktualizovat ho.

⁵⁴ NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky*. str. 9

⁵⁵ NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky*. str. 12

pouze ve chvíli, kdy se k faktu absence boha přidá úzkost z odpovědnosti a ze svobody, což věru není případ Friedricha Nietzscheho.

„*Mimo dobro a zlo*“ ovšem neznamená „*mimo dobré a špatné*“.⁵⁶ Člověk je nucen své hodnoty neustále přehodnocovat: aktualizovat je – řečí moderní psychoterapie se jedná o sebeaktualizaci, již zmiňovanou v rámci první části této práce. Po smrti boha a popření morálky se přitom jedinec při své tvorbě nemá čeho chytit, jelikož zde již není žádná určující autorita.⁵⁷ Teprve ale nastolení takového tíživého chaosu, světa nedefinujícího a neobsahujícího dobro a zlo, ve kterém ovšem zároveň není dovoleno nevolit a je nutné znovu neustále určovat váhu všech věcí⁵⁸, teprve tak je umožněna tvorba nového. A právě v takovém prostředí se také může konečně zrodit Nietzscheho „tančící hvězda“.

Jde tedy o to „*vrátit lidské existenci charakter nespoutanosti, nezávaznosti, a tím i odvahy, odvrhnout na člověku těžce spočívající závaží, jakými jsou bůh, morálka a zásvětlo, které člověka omezují, spoutávají a určují zvenku, vydobýt lidské svobodě nový prostor, v němž může být cele a od základu nově zaměřena na sebe, kde může kráčet k novým životním pokusům ...*“⁵⁹ To vše je ovšem podmíněno přijetím faktu naprosté nesmyslnosti naší existence.

Zde ale nesíme zapomínat na rozlišování mezi smyslem života a jeho významem. Fakt, že v životě chybí jakýsi z vnějšku daný a apriorně pravdivý smysl ještě neimplikuje jeho bezvýznamnost. Nejvyšší význam pak samozřejmě má (nebo by alespoň měl mít) vždy pro člověka, který jej žije.

Kromě smrti boha a absence morálních kvalit Nietzsche ještě více umocňuje žádoucí nesmyslnost bytí myšlenkou věčného návratu.

⁵⁶ NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky*. str. 39

⁵⁷ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. str. 113 a 178

⁵⁸ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. str. 143

⁵⁹ FINK, Eugen. *Filosofie Friedricha Nietzscheho*. str. 69

3.2. Věčný návrat téhož – nejtěžší myšlenka

Myšlenka věčného návratu je v kontextu všech Nietzscheho témat spjatých se smrtí asi nejvýraznější a lze ji považovat v tomto ohledu také za nejdůležitější. Přitom v rámci jejích výkladů sekundární literaturou málokdy narazíme vůbec jen na spojení věčného návratu s problematikou vyrovnávání se s vlastní smrtí. A pokud už je někde tento vztah komentován, bývá konečnost člověka zpravidla problematizována veskrze negativním způsobem a myšlenka věčného návratu je pak často prezentována jako pro útěchu vynalezená metoda, pomocí níž lze konečnost popřít, případně zmírnit její dopady na lidský život.⁶⁰

Koncepci věčného návratu inspirovanou přístupem I. D. Yalomem považuji naproti tomu za pravdě podobnější, neboť v ní nenacházím zásadní rozpory s dalšími Nietzscheho myšlenkami a osobními postoji, které jsou s touto ideou v relaci, tak jako u právě zmiňovaných klasických přístupů.

Co se týká odpovědi na ožehavou otázku, čím vlastně Nietzscheův věčný návrat je (zda bychom jej měli považovat za teorii, kosmologii, metafyziku...), bych se s ohledem na způsob výkladu, který tato práce aplikuje, přiklání nejvíce k tomu názoru, že se v první řadě jedná o účinný a mimořádně hodnotný myšlenkový experiment. Jelikož je ale slovo experiment značně zavádějící, problematičtější a jeho užití zároveň není nezbytné, jmenuji věčný návrat raději „myšlenkovým zážitkem“⁶¹. S klidným svědomím (a společně se Zarathustrou samotným) můžeme také zůstat u prostého označování „myšlenka“.

Na následujících řádcích se nyní pokusím naznačit, proč Zarathustra prohlásil tuto svou myšlenku za nejmocnější.

⁶⁰ Jak je tomu například v interpretaci, kterou představuje Scherer ve své knize *Smrt jako filosofický problém*. V tomto bodě s jinak velmi podnětným Schererovým uchopením problematiky smrti u Nietzscheho tedy bohužel nemohu souhlasit. Domnívám se, že jeho závěry jsou přirozeně (ale nikoli omluvitelně) deformovány rozparem vznikajícím při výkladu filosofie zapřísáhlého ateisty silně věřícím člověkem.

⁶¹ SALOMÉ, Lou Andreas. *Friedrich Nietzsche ve svých dílech*. str.13

Tím nejtěžším a zároveň nejvyšším⁶², co lze vůbec myslet, je v Nietzscheho očích myšlenka věčného návratu téhož – tedy představa nutnosti znovu odžít svůj život, a to přesně v té samé podobě, jak jej utváříme aktuálně (každým okamžikem naší přítomnosti), nikoliv však ještě jednou, ale dokonce nesčetněkrát.⁶³

K této ideji ho inspirovali staří řečtí filosofové⁶⁴ (především Hérakleitos z Efesu) se svým pojetím do nekonečna se opakujících dějin. Základ nauky věčného návratu přitom působí na první pohled zcela logicky a není těžké si jeho fungování v praxi představit: Myšlenka je vyvozena z předpokladu, že počet jednotlivých stavů kosmu je omezený (jelikož čas je veličinou nekonečnou, kdežto možnosti hmoty jsou pevně ohraničené⁶⁵). Pro zjednodušení použijí následujícího příkladu: náš svět si můžeme představit jako opravdu hodně velkou hromadu kostek lega, jejichž počet je ovšem omezený (velikostí krabice). Ty lze skládat do nesčetných variací a utvářet tak různé možnosti skutečnosti (stavby). V jednom okamžiku ale nutně musíme všechny varianty uspořádání vyčerpat a již nemáme, co nového bychom postavili. Jelikož čas na hraní je ale bez konce, začneme nutně znovu realizovat kombinace, které tu již jednou byly (opakování). Tak se bude každá jednotlivá možnost skutečnosti vracet znovu a znovu, což je principem nauky věčného návratu téhož.

Stejně, jako tomu bylo v případě výroku o smrti boha: pravdivostní hodnotou věčného návratu jakožto výroku či jeho relevancí v rovině fyzikálních zákonů si zde však nemusíme lámat hlavu. Nietzsche od začátku tušil, že je jeho nejvyšší nauka technicky v podstatě neprokazatelná. A jelikož ji nemůže dokázat, musí se v ní pouze

⁶² KÖHLER, Joachim. *Tajemný Zarathustra*. str. 277

⁶³ Myšlenku věčného návratu sděluje Nietzsche poprvé v Radostné vědě následujícím způsobem: „Největší zátěž. Co kdyby se jednoho dne nebo jedné noci vplížil do tvé nejosamělejší samoty nějaký démon a řekl ti: „Tento život, jak jej teď žiješ a jaks jej žil, budeš muset žít ještě jednou a ještě nespočetněkrát; a nebude v něm nic nového, nýbrž musí se ti navracet každá bolest a každá rozkoš a každý nápad a vzdech a vše, co bylo ve tvém životě nevyřčeně malé i velké, a všechno ve stejném pořadí a sledu ... Věčně přesýpací hodiny se stále obracejí a ty s nimi, zrnko prachu!“ --- Kdyby se tě ona myšlenka zmocnila, pak by proměnila tvé bytí a snad by tě i rozdrtila; nikdy neumlkající otázka: „Chceš to ještě jednou a ještě nespočetněkrát?“ by ležela na tvém jednání jako největší zátěž! Neboť jak dobrý by ses musel sobě samému i životu stát, abys již po ničem netoužil víc než po tomto posledním věčném stvrzení a zapečetění? –“ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*, str. 183

⁶⁴ KÖHLER, Joachim. *Tajemný Zarathustra*. str. 285

⁶⁵ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. str. 103

„věřit“ – těžko bychom ale hledali horšího adepta na propagaci víry, než byl právě Nietzsche.

Proč měl tedy i přes tuto skutečnost neodbytnou potřebu svou myšlenku co nejhlasitěji vykřikovat do světa? Proč měl pocit, že musí tento myšlenkový zážitek každému sdělit?⁶⁶ Jednoduše proto, že tak skvěle funguje.

Idea věčného návratu funguje jako účinný psychoterapeutický motiv, pomáhající řešit problémy člověka spojené s chápáním vlastní konečnosti a připuštěním si bezvýhradné definitivnosti smrti.

Konfrontace s požadavkem nauky věčného návratu na připuštění dalšího a dalšího opakování života právě v takové podobě, jakou má (se všemi jeho klady i zápory, bez možnosti změny), nutí člověka k rozhodnutí, zda svůj osud přijme či ne. Buď jej stráví a tím pádem akceptuje svou smrtí ohraničenou a ve věčnosti uvězněnou existenci beze zbytku, čímž nad úzkostmi ze smrti zvítězí. Nebo není ochoten něco takového polknout a tímto přetrvávajícím konfliktem s vlastním životem svou úzkost ze smrti nadále živí. Nietzscheův případ byl ten první.

Velmi důležitou součástí nauky o věčném návratu téhož je také „Okamžik“⁶⁷. Podobenství, kterým Nietzsche ve svém *Zarathustrovi* tuto problematiku sděluje, zobrazuje okamžik jako bránu, skrz niž se na jednu stranu ubíhá cesta minulosti, a na druhou zase budoucnosti. Cesta vedoucí bránou míří do nekonečna – nikoliv však jako přímka: ale jako kruh. Tak se „ted“ v cyklu věčnosti stále dokola a nevyhnutelně opakuje.

Analogie s bránou zprostředkovává jemně odlišný myšlenkový zážitek, než výše popisovaný ústřední motiv ideji věčného návratu, v němž jde o představu opakování života jako celku. Zde se upozorňuje pro změnu velmi úzce na opakování každého jednotlivého okamžiku, opět s důrazem na jeho věčně stejnou podobu, na nemožnost alternativního vývoje právě se dějící skutečnosti v jakékoliv fázi budoucnosti.

Jak věčný návrat, tak okamžik, jsou myšlenkovými zkušenostmi velmi intenzivním způsobem zpřítomňující dopady smrti na náš život. V obou případech je

⁶⁶ KÖHLER, Joachim. *Tajemný Zarathustra*. str.282

⁶⁷ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. str. 144

nutné se vyrovnávat s konečností, která nenávratně pohřbívá všechny naše nerealizované možnosti jakožto jednotliviny, i jako celé životní příběhy.

Ve světle této optiky žádná „kdyby“ a „až“ najednou neexistují – pokud tento fakt akceptujeme, nemůžeme se již obávat toho, že nás o ně smrt jednoho dne připraví. Jediné, co v tomto ohledu existuje a čím disponujeme, je přítomnost. Nic jiného nemáme a ani nikdy mít nebudeme. Jedině v přítomnosti můžeme doopravdy existovat⁶⁸ – nikde jinde se žít nedá (v minulosti, budoucnosti, ani po smrti).

Vědomé prožití těchto Nietzscheho myšlenek vede k plnějšimu způsobu žití v přítomnosti. Připomínají totiž až příliš naléhavě, že život nelze odkládat na později – jediná šance k realizaci vlastního bytí, kterou máme, se nachází pouze tady a teď.⁶⁹

Při každém jednotlivém kroku svého jednání, při každé své volbě (přičemž i nevolit v dané situaci je volba), v každém okamžiku svého života je nyní nutné stále dokola se ptát: chci to skutečně takto? Chci to právě takto do nekonečna? Přesně takhle chci, aby se to opakovalo až na věky? Nacházím v sobě dostatek ochoty zažít to zrovna tímto způsobem znovu a znovu?

Jedině takový druh života pak neprovází trýznivé úzkosti plynoucí ze smrti, při němž můžeme na uvedené otázky vždy upřímně a jistě odpovědět: ano. Nietzsche chce žít jen takový život, kterému by mohl kdykoliv takto přitakat.

3.2.1. Nekonečná konečnost

Při troše nepozornosti by se snadno mohlo zdát, že společně s definicí nekonečného opakování v rámci své nauky o věčném návratu téhož Nietzsche znovu nenápadně vnáší do světa naději na jakousi formu nekonečného bytí, na podivnou variantu nesmrtnosti.⁷⁰ Není tomu ale tak, ba právě naopak. Idea věčného návratu žádnou podobu nesmrtnosti nenastoluje.

⁶⁸ YALOM, Irvin D. *Existenciální psychoterapie*. str. 170

⁶⁹ YALOM, Irvin D. *Existenciální psychoterapie*. str. 170

⁷⁰ SCHERER, Georg. *Smrt jako filosofický problém*. str. 245 – 247

Zde je potřeba si nejprve ujasnit, co lze mínit nesmrtelností. Už z principu skladby daného slova je patrné, že se jedná o neschopnost zemřít. Charakteristické je pak pro tento stav lineární pokračování života, navzdory smrti, anebo střídání jedné existence ukončené smrtí jinou. Taková definice nesmrtelnosti (kterou myslím můžeme bez obav považovat za obecně přijímanou) přitom jasně vyvrací domněnku, že by výsledkem aplikace myšlenky věčného návratu docházelo ke vzniku jakékoliv naděje na věčný život, který by nebyl smrtí ukončen. V rámci své nejtěžší myšlenky sice Nietzsche operuje s nekonečněkrát se opakujícím žitím, ale tento je vždy jeden a ten samý. Nemění se, nepokračuje, nepřináší nic nového, pouze se opakuje. Nejedná se o novou šanci žít ani o možnost pokračování v bytí, jde pouze a jen o opakovaný výskyt téhož života, jaký již byl ve své konečné podobě jednou prožit, nekonečném toku času. V tomto smyslu nelze zaměňovat pokračování existence s jejím prostým opakováním.

Myšlenka věčného návratu tedy dopady smrti na život nijak neneguje, ale naopak je umocňuje, což také bylo Nietzscheho cílem. Máme-li na mysli koncem (a samozřejmě i začátkem) ohraničený život a představíme-li si, že by se nekonečně krát opakoval, v naprosto stejné podobě, vůbec nic by se na něm nezměnilo a nikdy změnit nemohlo, pak to vědomí jeho konečnosti jen zesiluje a do nekonečna násobí. Můžeme tedy hovořit o nekonečně konečném životě, ale určitě ne o formě věčného bytí či nesmrtelnosti.

Nietzscheho záměrem nemůže být popírání nevyhnutelné konečnosti života, neboť si je plně vědom toho, že žádná nekonečnost by nedokázala dát našemu bytí takový rozměr, jaký máme ve své smrtelnosti. Teprve smrt daruje skutečný význam každé naší volbě a činí volbu i z žití samotného. Přičemž jedině tomu, co si volíme, můžeme opravdově přitakat a zbavit se tak nezdravého konfliktu s realitou vlastní existence.

Jedním z důsledků nezastavitelného kolotoče, který Nietzsche prostřednictvím ideje věčného návratu roztáčí, je také zdůraznění nesmyslnosti bytí, jakožto jednotlivé životní cesty individua i historie celých lidských dějin. Tím, že myšlenka věčného návratu ruší přímku dějinnosti a nastoluje místo ní kruh, zdůrazňuje absurditu života a absenci jakéhokoliv vyššího významu – znemožňuje tak člověku, aby nacházel v životě

nějaký daný smysl či cíl. To může na jednu stranu vyvolávat tíseň (navíc posilněno předchozí smrtí boha a zrušením morálky), ale na stranu druhou se zde vymezuje větší prostor pro svobodu a tvorbu jednotlivce, který si do jinak nesmyslného světa vkládá význam o obsah po svém.

Vedle realizace vlastního života si Nietzsche za takový svůj existenční smysl zvolil směřování k nadčlověku. Toho můžeme v rámci výkladu Nietzscheho filosofie optikou smrtelníka, o nějž se tato práce pokouší, uchopovat jako pomyslnou metu lidstva na cestě za dosažením co možná nejautentičtějšího a nejplnějšiho způsobu bytí.

3.3. Nihilismus versus Amor fati!

Ve chvíli, kdy Friedrich Nietzsche pohřbí boha, zruší morálku a nakonec ještě tasí svou neotřelou nauku o věčném návratu téhož, postaví jedince na kraj rozcestí a čeká, kterou cestou se vydá.

Ta pesimističtější, kterou neschvaluje a proti níž ve svých dílech tak rád brojí, se jmenuje nihilismus. Slabý, dezorientovaný jedinec může mít v „novém“ světě samoty a naprosté nejistoty tendenci uchylovat se k apatii či pasivitě.

Vyděšení charakterem vlastní existence, nesoucím atributy jako je definitivní konečnost, nesmyslnost, bezcílnost či neurčenost, a hnání strachem ze získané svobody a odpovědnosti, připravujeme se o lásku a úctu k člověku, o naději v něj a vůli k němu.⁷¹ Stáváme se nihilisty znavenými vlastním lidstvím.

„*Vůle potřebuje cíl*, - a raději bude chtít i *nic*, než aby vůbec *nechtěla*.“⁷² Nedovede-li si člověk v bezcílném světě vlastního smyslu vynalézt, snadno sklouzává k nihilismu. Ten ale autor odmítá jakožto zbabělou a „nemocnou“ variantu reakce na přímou konfrontaci s důsledky konečné existence.

⁷¹ NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky*. str..31

⁷² NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky*. str.77

Nietzsche zastává názor, že myšlenky na smrt bychom měli užívat, spíše než jako záminku k nihilismu, primárně ve formě takzvaných probouzejících zážitků, které ve výsledku obohacují a zkvalitňují život odvážného.⁷³

Druhou možností, jak s vědomím konečnosti určované existence naložit, je tedy s touto její specifickou povahou se vyrovnat – akceptovat ji v plné šíři a přijmout za svou. Nemůžeme-li plně žít bez toho, abychom přitakali na životě všemu, tedy i onomu těžkému a nepříjemnému, co nás na něm trýzní, musíme tak v zájmu svého života učinit.

„ ... existuje osobní nutnost neštěstí, že mně i tobě jsou hrůzy, strádání, ztráty, půlnoci, dobrodružství, riskantní činy a omyly právě tak nezbytné jako jejich opak, ba dokonce, abych se vyjádřil mysticky, že stezka k vlastním nebesům vede vždy rozkoší vlastních pekel.“⁷⁴

V takovém případě nezbývá než řídit se Nietzscheho mottem: *„co mě nezabije, to mě posílí.“⁷⁵*

Přijmout svůj život takový jaký je a přitakat mu i v okamžiku vlastní smrti, to znamená milovat vlastní osud – vydat se cestou Amor fati!⁷⁶ Abychom mohli svůj osud smrtelníka milovat, musíme se tomu však napřed naučit, tak jako každé jiné lásce. Postup je dle Nietzscheho následující: je třeba nejprve vytříbit schopnost „slyšet“, poté se naučit slyšené „snést“, následně snesitelnému po krůčkách „přivyknout“ a ve výsledku se takto vycvičit i v tom, jak přivyklou skutečnost opravdu „milovat“.⁷⁷

3.4. Vůle k moci aneb staň se tím, kým jsi

Člověk nacházející se mimo dobro a zlo a uvědomující si důsledky teorie věčného návratu je odsouzen utvářet svůj život pouze dle vlastního uvážení, volí si jej

⁷³ Pozitivní účinky myšlenky na smrt představující probouzející zážitek pro člověka dostatečně silného, aby byl schopen bez sebeobelhávání a popírání čelit, dokládají výsledky dosahované Irvinem Yalomem v rámci jeho psychoterapeutické praxe. Srov. O psychoterapii a lidském bytí citace str. 83

⁷⁴ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*, str. 180

⁷⁵ YALOM, Irvin D. *Pohled do slunce*. str.79

⁷⁶ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*, str. 344

⁷⁷ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*, str. 175 - 176

tedy beze zbytku. Je však velký rozdíl mezi „musím“ a „chci“. Mezi vůlí poslouchat a konat, tvořit, ovládat... Mezi realizací vlastního života a realizací života cizího skrze (a na úkor) sebe sama.

Vůle je v rámci filosofie Friedricha Nietzscheho velmi silným a významným tématem, kterému věnuje napříč svým dílem množství pozornosti. Uvědomuje si totiž, že vůle k moci je sestrou odpovědnosti, a ta zase nerozlučně doprovází lidskou svobodu – přičemž svobodné naplňování vlastního života sama sebou je mu nejvyšší hodnotou. V tomto bodě se autorovo pojetí zdánlivě překrývá s chápáním těchto témat, které nalézáme v naukách moderních společenských věd. Profesor Yalom zde ale upozorňuje na fakt, že tyto na rozdíl od Nietzscheho nahrazují důležitý pojem „vůle“ výrazy, jako je například „motivace“, což ale vůbec není totéž.⁷⁸

„Motivace mohou vůli ovlivnit, nikoliv však nahradit; jedinec má stále možnost volby chovat se či nechovat určitým způsobem. Lidé jsou zodpovědní za svá rozhodnutí, a odstranit tuto zodpovědnost znamená nežít autenticky...“⁷⁹

Poslední člověk už nechce nic, jeho vůle k moci je tupá a zakrnělá. Naproti tomu nadčlověk je ideálem nejplnějšího způsobu, jakým se jedinec může v rámci svého života realizovat, a volí si tak svou existenci v nejvyšší míře.

A proč je seberealizace tak žádoucím jevem, chceme-li se popasovat s otázkami své smrtelnosti? „Co praví tvé svědomí? – „*Staň se tím, kým jsi.*“⁸⁰ – v otázkách strachu ze smrti je zásadní, zda jsme schopni se v průběhu svého života stávat doopravdy tím, čím ve skutečnosti jsme a žít svůj, nikoliv cizí život. Pokud tomu tak není, dochází ke konfliktu s vlastním svědomím, kdy si (třeba že jen v podvědomé rovině) uvědomujeme, že jsme se na sobě provinili nerealizováním svého potenciálu a v podstatě jsme se tak připravili o život. Máme-li následně zemřít a přitom máme pocit, že jsme vlastně ani nežili, ústí tento stav do těžkých úzkostí ze smrti. Lékem na takovou situaci je jedinečně seberealizace.

⁷⁸ JOSSELSOHN, Ruthellen. *O psychoterapii a lidském bytí* str. 70-71

⁷⁹ YALOM, Irvin D. *Existenciální psychoterapie*. str. 299

⁸⁰ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. str. 144

3.4.1. Najdi se a realizuj se

Abychom mohli v rámci svého života realizovat skutečně sami sebe, je nutné se nejprve najít.⁸¹ Poznat sami sebe a svou vůli a odlišit ji od vůle druhých či jejich nezřetelných obrazů, projektovaných (ať už vědomě či nevědomě) do vlastního chtění. Naplnit takový záměr ale není vůbec lehké, neboť jsme sami sobě ve skutečnosti nevzdálenějšími.⁸²

„„Poznej sám sebe“, v tom je celá věda. – *Teprve na konci poznání všech věcí pozná člověk sám sebe. Neboť věci jsou jen hranicemi člověka.*“⁸³

Jako vhodné kritérium rozlišování při určování, co je naší vlastní vůlí, a co je v nás naopak prvkem vůle cizí, jež je s tou naší v rozporu, se ukazují pocity slabosti a síly⁸⁴ – proces je to ale velmi komplikovaný a vyžadující buď pomoc specialisty, nebo opravdu vytríbenou schopnost introspekce a práce sama se sebou.⁸⁵ Báseň, již píše Nietzsche v jednom dopise přítelkyni Lou Salomé dosvědčuje, jak obtížnou cestu musel ujit, aby se poznal (identifikoval).⁸⁶

Ve chvíli, kdy Nietzsche sděluje smrt boha a představuje myšlenku věčného návratu, snaží se tím vlastně jedinci sdělit: ve tvém životě není žádná absolutní autorita, není tu nikdo kdo by měl právo ti kázat, co máš dělat. Není tu ani nikdo takový, koho bys musel následovat a komu se podřizovat – neexistuje však také nikdo, na koho bys svalil odpovědnost za své činy; kdo by ti je ospravedlnil, kdo by se za ně proti všem soudům postavil. Není nikdo kromě tebe, kdo by mohl vést tvůj život.⁸⁷ Zvol si tedy

⁸¹ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. str. 178

⁸² NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky*. str. 7

⁸³ NIETZSCHE, Friedrich. *Ranní červánky*. str. 37

⁸⁴ Jsem nebo nejsem v daném ohledu ve své kůži, ve svém živlu?

⁸⁵ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. str. 176:
„Kolik lidí umí vskutku pozorovat! A z těch nemnohých, kteří to umějí – kolik jich pozoruje sebe sama!
„Každý je sám pro sebe sama tím nejvzdálenějším! – to vědí ke své nelibosti všichni, kdo zkoumají ledví; a výrok „poznej sám sebe!“ je, z úst boha a na adresu lidí, bezmála zlomyslnost.“

⁸⁶ SALOMÉ, Lou Andreas. *Friedrich Nietzsche ve svých dílech*. str.10

⁸⁷ NIETZSCHE, Friedrich. *Ranní červánky*. str. 65 – 66

cestu sám, přijmi tuto svou volbu zodpovědně a realizuj se (SE!). Už tu není nic, na co bys mohl svalit, že nežiješ život, jaký by sis jinak vybral. Nic jiného než ty sám tvůj život neurčuje, nevkládá do něj smysl... ničím jiným než svou volbou nemůžeš o vlastní život přijít. Je na čase přestat před těmito skutečností zavírat oči a začít žít!

„Myšlenka stát se „tím, kým jsi“ se úzce pojí s dalšími Nietzscheho výzvami: „Dovrš svůj život.“ a „Zemři v pravý čas.“ Ve všech těchto variantách nás Nietzsche nabádá, abychom se vyvarovali neprožitého života. Říká nám: Uspokoj se, naplň svůj potenciál, žij směle a naplno. Potom, a jedině potom, zemři bez lítosti.“⁸⁸

3.5. Zemři v pravý čas

Výzva „zemři v pravý čas“ pobízí k tomu, abychom zemřeli až teprve okamžikem své fyzické smrti a ne dříve. Abychom mohli posoudit, zda výzvu následujeme či ne, je třeba se napřed probrat tím, zda žijeme život vlastní (realizujeme jej podle své vůle), anebo cizí (podřizujeme ho vůli přejímané z vnějšku), přičemž tento druhý způsob nepovažuje Nietzsche za žádoucí (což je postoj, který potvrzuje Yalomova praxe).

A proč je vlastně tak důležité vyvarovat se cizího uvažování či jednání podle cizí vůle na úkor té vlastní? Z hlediska myšlenek na smrt a uvědomění si dopadů myšlenkové zkušenosti Nietzscheho věčného návratu je odpověď poměrně nasnadě. Čas, který zde pro svůj život (pro jedinou možnost své realizace na tomto světě – a tím pádem jedinou možnost své realizace vůbec) máme, je omezený nevyhnutelností našeho skonu. Každý jednotlivý přítomný okamžik, který nerealizujeme sebe a svou vůli, je na věčnost pohřbenou možností žít svůj život.

Problematizování egoismu v takovém chování obsaženém či řešení únosnosti takové míry sobectví nechme zcela stranou – právo na svobodu a realizaci sebe sama, na bytí po svém, přisuzuje Nietzsche přirozeně každému⁸⁹.

⁸⁸ YALOM, Irvin D. *Pohled do slunce*. str. 78

⁸⁹ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. str. 77

3.5.1. Mrtvý za živa nebo živý do smrti?

V tomto ohledu jsme plně zodpovědní za to, kdy zemřeme: jestli ještě „zaživa“, anebo až v okamžiku své fyzické smrti. Nietzsche nám nastavuje nemilosrdné zrcadlo, zobrazující jak na tom ve skutečnosti jsme a upozorňuje na osobní odpovědnost jedince za (ne)prožití svého vlastního života.

Neprožíváme-li skutečně svůj život, ztrácíme tím jedinou šanci, kterou jsme na tomto světě dostali, abychom tak učinili - abychom žili. „*Bytí se nedá odložit na později.*“⁹⁰

Další možnost realizovat se někde jinde a někdy jindy již nepříjde, myšlenka věčného návratu nám v tomto ohledu vyjevuje své poslání naprosto jasně: opravdu bychom chtěli absolvovat znovu a znovu „cizí“ život, namísto svého? Jsme skutečně ochotni se takto „zabíjet“ pokaždé zas a znova?

Jestliže nerealizujeme vlastní život skrze uplatňování vlastní vůle, již jsme rozkryli poznáním sebe sama, pak se dá jen těžko hovořit o tom, že by naše existence byla skutečně naší existencí – jsme mrtví za živa. Nelze žít a netvořit sama sebe. Každou vteřinou takového (ne)prožívání se připravujeme o svůj vlastní život.

Jako určitý prototyp člověka mrtvého za živa můžeme brát Nietzscheho posledního člověka – ač žije nejdéle, rovná se jeho existence tomu, jako kdyby vůbec nikdy nebyl. Také se zde dostáváme k podstatě mnoha autorových útoků na náboženství, neboť to (byť pod záminkou zdánlivého úniku před smrtí) k pomalému a postupnému sebe-umrtvování jedince a následnému úmrtí za živa přímo vede.⁹¹

Umírat s vědomím, že jsme čas existence na tomto světě promarnili, aniž bychom odžili svůj život, ústí v jeden z nejtrýznivějších předsmrtných stavů.⁹² Dle Nietzscheho je hrozba nežítí sebe sama také největším nebezpečím života.

Míra strachu z vlastní konečnosti a úzkostí vyvolávaných myšlenkou na smrt je v podstatě přímo úměrná tomu, v jaké míře jsme svůj život skutečně odžili (realizovali jsme se skrze něj) a nakolik jsme byli jen pouhými prostředníky pro uskutečňování vůle

⁹⁰ YALOM, Irvin D. *Existenciální psychoterapie*. str. 169

⁹¹ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. str. 131

⁹² YALOM, Irvin D. *Existenciální psychoterapie*. str. 139

druhých. Nietzsche přitom upozorňuje na riziko bezvýhodného zacyklení se v rámci takového problému, kdy jsme z důvodu uvědomování si nízké míry realizace vlastního života vystavováni silnému strachu ze smrti, přičemž ale tento nás pak zpětně ještě více umrtvuje.⁹³

Mrtví za živa jsme tedy v tom případě, že nežijeme vlastní život, anebo pak tehdy, když se životu vyhýbáme a zmrtevujeme se.

Způsob bytí, ke kterému má Nietzsche naproti tomu namířeno je ontologický (zaměřen na existenci) - zde dochází k uvědomování a člověk je v kontaktu s utvářením sebe samého. Žít, to pak v tomto kontextu znamená aktivně pracovat se vším, co nás potkává a přeměňovat takové věci tvůrčí silou ve vlastní život.⁹⁴

Podíváme-li se touto optikou na Nietzscheho nadčlověka, můžeme bez zábran zahodit většinu klasických interpretací. Nadčlověk zde nepředstavuje nějakého vyšlechtěného supermana a není ani výsledkem evoluce. Společnost nadčlověka nevytváří, jen mu umožňuje existovat – respektive neobsahuje již takové škodlivé mechanismy, které by jeho existenci znemožňovali. Nadčlověka tak lze jednoduše chápat jako člověka prožívajícího svůj(!) život v co největší možné míře plně a radostně. Meta nadčlověka je metou maximalizace realizace jakožto jediné možnosti vlastní existence.

Nakonec je třeba ještě podotknout, že Nietzscheův filosofický „systém“ konfrontace a vyrovnávání se se smrtí nepředkládá žádné konečné řešení. Dává k dispozici svůj pohled na věc, zprostředkovává myšlenkové zážitky, ukazuje cesty a jednotlivé typy východisek. Co nenabízí, jsou ale konkrétní návrhy realizace toho „správného“, se smrtí srovnaného způsobu bytí: autor dává čtenáři k dispozici svou zkušenost a své nástroje, obstarání výsledku je ale už na každém jednotlivci zvlášť.

Kdyby totiž Nietzsche nějaké konkrétní řešení nabízel, popíral by tím celý svůj koncept, jelikož by jen jednu modlu nahrazoval druhou a ke svobodné existenci a smrti by se byl nikdy nedostal.

⁹³ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. str. 143

⁹⁴ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. str. 12

4. Nietzsche v praxi: auto-terapie versus ordinace

Friedrich Nietzsche byl terapeutem především sám sobě a léčivé účinky filosofie představovaly bezpochyby jeden z hlavních důvodů, proč jí svůj úzkostí a myšlenkami na smrt protkaný život věnoval. Dobře si ale uvědomoval i možnou přínosnost svých myšlenek pro životy druhých⁹⁵, a tak se nepřestával pokoušet je co nejefektivněji předávat a ke svým čtenářům promlouvat v první řadě jako člověk k člověku. Ve sdílení svých nejvyšších idejí pak spatřuje praktický smysl svého života.⁹⁶

Základním problémem, na který narážíme při aplikování Nietzscheho myšlenkového systému v praxi, je však právě sdělitelnost jeho jednotlivých idejí, postojů a zkušeností, které nám při správném chápání mohou pomoci se se smrti vyrovnat.

Prožitek, který autor do svých děl vkládá, je velmi těžké čtenáři přiblížit, pokud se tento charakterově s Nietzsche dostatečně neshoduje, anebo nedisponuje obdobnou zkušeností, potřebnou pro plné pochopení sdělovaného. Tento fakt si Nietzsche sice připouští⁹⁷, ale těžko s takovými komplikacemi něco zmůže. Není jednoduše ústy pro všechny uši, takže s úspěchem lze četbu jeho knih využít k auto-terapii jen v omezené míře.

Pokud se ale Nietzscheho filosofie chopí terapeut odborník, může díky svým oborovým dovednostem podstatné myšlenky sdělovat pacientům vždy s ohledem na to, jaká je jejich konkrétní diagnóza, a přizpůsobit formulaci tak, aby jí bylo správně porozuměno. V tomto případě jsou léčivé účinky aplikace daných myšlenek přirozeně mnohem vyšší.

Svou praktickou využitelnost v oblasti léčby lidské duše tak Nietzscheho filosofie nachází nejpříhodněji v moderních, existenciálně laděných psychoterapeutických ordinacích, jakou představuje i ordinace profesora Irvina Yaloma. A jakým konkrétním způsobem Yalom Nietzscheho ve své praxi užívá?⁹⁸

⁹⁵ SALOMÉ, Lou Andreas. *Friedrich Nietzsche ve svých dílech*. str.12

⁹⁶ KÖHLER, Joachim. *Tajemný Zarathustra*. str. 275

⁹⁷ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. str. 9

⁹⁸ JOSSELSON, Ruthellen. *O psychoterapii a lidském bytí*. str. 86

Jednak zprostředkovává autorovy filosofické myšlenky prostřednictvím své beletristické a populárně naučné tvorby širokému publiku čtenářů, kterým je schopen i velmi komplikované ideje vyložit dobře stravitelným způsobem a tak jim pomáhat na cestě za překonáváním úzkostí ze smrti realizované svépomocí.

V rámci léčení Nietzschem ve své ordinaci pak používá nejčastěji jeho myšlenky a systémy pro navození takzvaných mezních situací, kterým své pacienty za léčebným účelem vystavuje. Velmi mezní situaci reprezentuje například nauka o věčném návratu téhož, již jsem se věnovala šířeji v rozboru výše. Ta funguje při práci s pacienty jako účinná simulace setkání se smrtí a umocňuje konečnost lidského života, čímž mnohdy může pomoci překonat jinak ničemu nepolevující popírání těchto faktů. Yalomova praxe ukazuje⁹⁹, že ve výsledku může věčný návrat vést člověka k intenzivnějšímu prožívání a autentičtější realizaci vlastního bytí, čímž značně ulevuje od úzkostí s existencí smrtelníka spojenými.

Nelze si ale myslet, že se úzkostných pocitů ohledně smrti můžeme zbavit úplně a ani Nietzscheův způsob řešení problému takových výsledků nedosahuje (bylo by to v rozporu se základy naší biologické přirozenosti¹⁰⁰). Úzkosti jsou důležitým barometrem, skrze jehož pozorování můžeme kontrolovat kvalitu svého života a identifikovat jednotlivé nesoulady, vyžadující řešení.

Cílem práce s úzkostmi ze smrti tedy není nadobro a zcela je eliminovat, ale pouze udržet jejich intenzitu v takové formě, aby nás obavy z vlastního konce nezmrtovaly zaživa. Jde o to naučit se žít plně (navzdory faktu konečnosti) a umírat s čistým srdcem (navzdory obtížím života). A právě v tom nám může být Friedrich Nietzsche učitelem.

⁹⁹ Zde odkazuji čtenáře na příběh terapie Dorothy, publikovaný v Yalomově knize věnované problematické smrti a léčbě úzkostí, jež jí provázejí. Příhoda pacientky názorně dokládá terapeutický význam Nietzscheovi myšlenky věčného návratu a ukazuje konkrétní způsob jejího užití v praxi. YALOM, Irvin D. *Pohled do slunce*. str. 76

¹⁰⁰ Samotný strach ze smrti je přirozeným instinktem v podstatě každé živé bytosti – všechny dávají přednost životu před smrtí. Nejinak je tomu samozřejmě u (zdravého) člověka. Zde je nutné rozlišovat mezi tímto základním instinktem, který našemu životu prospívá (pud sebezáchovy...) a strachem ze smrti přerůstajícím v paralizující úzkosti, které náš život naopak maří.

5. Závěr

Téma smrti dokáže přitahovat právě takovou měrou, jakou budí strach a odpor. Člověk si před vlastní konečností schovává tvář do dlaní, popíraje ji svými skutky často, jak jen to lze, ale přitom se škvírkou mezi prsty tajně dívá. Dost možná je tomu tak i proto, že kdesi hluboko ve svém srdci přeci jen cítíme, jak důležitého a nenahraditelného významu dosahuje plné uvědomění si smrtelnosti a všech jejích dopadů pro naše bytí.

Inspirována přístupem psychiatra I. D. Yaloma (který byl v rámci této práce také ve stručnosti představen) se domnívám, že je to právě téma smrti a jejího přijetí jakožto neoddělitelného aspektu lidské existence, které hraje v Nietzscheho filosofickém díle jednu z ústředních rolí a významně určuje a propojuje jeho nejvýraznější myšlenky. To se mi, jak věřím, podařilo v mém textu alespoň rámcově ukázat.

Z uvedeného je myslím dostatečně zřejmé, že ačkoliv při vzdálenějším pohledu na Nietzscheho filosofii problematika smrti nijak zvlášť nevystupuje, ve skutečnosti se autor tímto tématem velmi široce zabývá a celý svůj myšlenkový systém na jeho základech dokonce staví.

Cílem práce bylo kromě obecného úvodu do způsobu užitého druhu uchopování Nietzscheho také nastínit konkrétní výklad jeho vrcholné tvorby, který se nám při pohledu z perspektivy vědomí konečnosti vyjevuje. V textu bylo ukázáno, že pokoušíme-li se na filosofii tohoto autora dívat optikou smrtelníka, který se sám svou vlastní filosofií snaží uzdravit od neblahých důsledků tíže, jíž mu způsobuje vědomí charakteru jeho smrtí omezené existence, propojují se jednotlivé myšlenky ve značně konzistentní a smysluplný celek.

Funkce tohoto celku i jeho jednotlivých součástí pro zkvalitňování života jednotlivce pak byla ukázána na dokladu praxe psychoterapie, představované v rámci práce především jedním z jejích nevýznamnějších odborníků – profesorem Yalomem.

Ten ukazuje, že v oblasti psychoterapie je zde prezentované chápání Nietzscheho filosofie nadmíru užitečným. V textu této práce pak bylo poukázáno na to, že stejného významu a užitečnosti může daný způsob uchopování nabývat i na poli filosofie.

V počátcích své práce s tímto tématem jsem se potýkala především s poměrně obtížnou uchopitelností z hlediska rozsahu. Námět smrti dosahuje v Nietzscheho filosofii netušené hloubky a je úzce provázán se spoustou dílčích idejí. Společně s nimi pak dohromady tvoří velmi komplikovaný a spleťitý, ale přitom také naprosto konzistentní a smysluplný celek, který se ovšem špatně snese s technikou vytrhávání jednotlivin z kontextu.

Z tohoto důvodu jsem se v rámci zachování smysluplnosti sdělení nyní omezila na pouhý základní nástin problematiky, přičemž komplexnějšímu pojetí a hlubšímu probádání jednotlivých součástí daného celku Nietzscheho filosofie života a smrti se chci věnovat v navazující magisterské práci.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

DELEUZE, Gilles. *Nietzsche a filosofie*. Praha: Herrmann & synové, 2004. 343 str. ISBN 80-239-4118-6

FINK, Eugen. *Filosofie Friedricha Nietzscheho*. Praha: OIKOYMENH, 2011. 223 str. ISBN 978-80-7298-266-0

HRBEK, Mojmir. „*Smrt Boha*“ v *Nietzschově filosofii*. Praha: Academia, 1997. 221 str. ISBN 80-200-0588-9

JOSSELSOHN, Ruthellen. *O psychoterapii a lidském bytí*. Praha: Portál, 2009. 152 str. ISBN 978-80-7367-533-2

KOUBA, Pavel. *Nietzsche: filosofická interpretace*. Praha: OIKOYMENH, 2006. 287 str. ISBN 80-7298-191-9

KOUBA, Pavel. *Smysl konečnosti*. Praha: OIKOYMENH, 2001. 223 str. ISBN 80-7298-040-8

KÖHLER, Joachim. *Tajemný Zarathustra*. Praha: Votobia, 1995. 400 str. ISBN 80-85885-87-5

KRATOCHVÍL, Stanislav. *Základy psychoterapie*. Praha: Portál, 2006. 383 str. ISBN 80-7367-122-0

MOKREJŠ, Antonín. *Odvaha vidět: F. Nietzsche - myslitel a filosof*. Jinočany: H & H, 1993. 366 str. ISBN 80-85787-46-6

NIETZSCHE, Friedrich. *Antikrist: přehodnocení všech hodnot*. Olomouc: Votobia, 2001. 126 str. ISBN 80-7198-481-7

NIETZSCHE, Friedrich. *Ecce Homo*. Olomouc: J.W.HILL, 2001. 132 str. ISBN 80-86427-13-7

NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky*. Praha: Aurora, 2002. 147 str. ISBN 80-7299-048-9

NIETZSCHE, Friedrich. *Lidské, příliš lidské*. Praha: OIKOYMENH, 2012. 277 str. ISBN 80-7299-077-2

NIETZSCHE, Friedrich. *Mimo dobro a zlo. Předehra k filosofii budoucnosti*. Praha: Aurora, 2003. 199 str. ISBN 80-7299-067-85

NIETZSCHE, Friedrich. *Nečasové úvahy*. Praha: OIKOYMENH, 2005. 295 str. ISBN 80-7298-134-X

NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. Praha: Aurora, 2001. 259 str. ISBN 80-7299-043-8

NIETZSCHE, Friedrich. *Ranní červánky*. Praha: Aurora, 2004. 255 str. ISBN 80-7299-077-2

NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. Olomouc: Votobia, 1995. 367 str. ISBN 80-85885-79-4

NOVÁK, Aleš. *Epifanie věčného návratu téhož. Filosofická interpretace základní myšlenky F. Nietzscheho*. Praha: Triton, 2007. 123 str. ISBN 978-80-7254-995-5

SALOMÉ, Lou Andreas. *Friedrich Nietzsche ve svých dilech*. Praha: TORST, 1969. 271 str. ISBN 80-85639-75-0

SCHERER, Georg. *Smrt jako filosofický problém*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. 271 str. ISBN 80-7192-914-X

YALOM, Irvin D. *Existenciální psychoterapie*. Praha: Portál, 2006. 527 str. ISBN 80-7367-147-6

YALOM, Irvin D. *Když Nietzsche plakal*. Praha: Portál, 2010. 302 str. ISBN 978-80-7367-715-2

YALOM, Irvin D. *Pohled do slunce*. Praha: Portál, 2008. 205 str. ISBN 978-80-7367-376-5

ABSTRAKT

Nietzsche a smrt

Tato bakalářská práce je zaměřena na uchopení Nietzscheho filosofie jakožto auto-terapeutického způsobu, jakým se jedinec (smrtelník) snaží vypořádat s konflikty vlastní konečné existence a pomíjivé existence člověka obecně.

Jako zdroj inspirace pro takový výklad je využito pojetí čelního představitele existenciální psychoterapie profesora Irvina Yaloma, který se filosofií Friedricha Nietzscheho zabývá a aplikuje jeho myšlenky ve své praxi.

Po stručném úvodu následuje jednak specifikace smrti jako tématu filosofie (s konkretizací na Nietzscheho) a v druhé řadě jako tématu psychoterapie (představované Yalomem). Ústřední část práce tvoří kapitola zabývající se pohledem na filosofii Friedricha Nietzscheho optikou smrtelníka a nástinem obrazu jeho stěžejních myšlenek, který se při takovém uchopení naskytne. Poslední část je pak tvořena kapitolou krátce poukazující na konkrétní uplatnění Nietzscheho myšlenek prostřednictvím terapeutické praxe I. D. Yaloma.

Cílem práce je především pokus o stručnou interpretaci, nahlízející na Nietzscheho filosofii především jako na výpověď člověka bojujícího se svou psychopatologií, která souvisí s vědomím vlastní smrtelnosti a je léčena „těžkými myšlenkami“.

ABSTRACT

Nietzsche and death

This bachelor's thesis is focused on a prehension of Nietzsche's philosophy as an autotherapeutical way which the individual (mortal) uses to try and overcome conflicts sequent on his own finite existence and the finite existence of man generally.

As a source for such disquisition, the interpretation of the front representative of existential psychotherapy professor Irvin Yalom is used. He is concerned with philosophy of Friedrich Nietzsche and he applies Nietzsche's thoughts practically.

After a brief introduction follows the specification of death as a philosophical (and Nietzsche's particularly) topic on the one hand and as a topic of psychoteraphy (represented by Yalom) on the other hand. The focal part of this thesis consists of the chapter concerning the view of Friedrich Nietzsche's philosophy from the perspective of the mortal individual and the outline of his fundamental thoughts related to this issue. The last part consists of the chapter which briefly describes the practical use of Nietzsche's thoughts through the I. D. Yalom's therapeutical practice.

The aim of the thesis is an attempt to briefly interpret the Nietzsche's philosophy primarily as a testimony of a man striving his psychopathology, which relates to the awareness of his own mortality and which is healed with „heavy thoughts“.